

Kitap Tanıtımı

ARŞİV DÜNYASI

Cilt: 8 - Sayı: 2
2021/Kış

BEZMİÂLEM VAKIF ÜNİVERSİTESİ KOLEKSİYONU KATALOĞU

Yıldırım, N. ve Yalçinkaya, Ö. (2020). *Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu*. İstanbul: Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi Yayınları.

Bu yazıda, Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Nuran Yıldırım ve Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi SHMYO Öğretim Elemanı ve aynı zamanda Kütüphane ve Dokümantasyon Direktörü Öğr. Gör. Özlem Yalçinkaya tarafından “Bezmîâlem Valide Sultan Kültürel Mirası Projesi” kapsamında hazırlanan “Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu” isimli eser tanıtılmıştır.

“Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu” nun muhteiyatı hakkında bilgi vermeden önce, Bezmîâlem Valide Sultan ve Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi hakkında çok kısa bazı tanıtıcı bilgiler vermek yerinde olacaktır. Osmanlı Devleti’nde en çok vakıf kuran valide

sultan olarak bilinen Bezmîâlem Valide Sultan (1807-1853), II. Mahmut’un eşi, Sultan Abdülmecid’in annesidir. 1840-1853 yılları arasında, özellikle İstanbul’da pek çok önemli hayır eseri yaptırdığı bilinen Bezmîâlem Valide Sultan’ın en önemli miraslarından birisi Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi’dir. 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 25.08.2009 tarihli ve 405 sayılı kararının 24.10.2010 tarih ve 27561 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla Bezmîâlem Valide Sultan, Abdullah Silahtar Ağa ve Abdülhamid-i Sâni olmak üzere üç vakıf tahsis edilerek Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür.

Üniversitenin kuruluş çalışmalarının tamamlanmasının ardından, 2018 yılında “Bezmîâlem Valide Sultan Kültürel Mirası Projesi” başlatılmıştır. Bezmîâlem Valide Sultan’ın mirası hakkında toplum farkındalığının artırılması, gerçekleştirmiş olduğu vakıf hizmetlerinin bilinirliğinin sağlanması ve Bezmîâlem Valide Sultan’a ve dönemine ait yazılı, basılı, sayısal ve görsel kaynakların tek bir çatı altında toplanarak, erişilebilir, sürdürülebilir hâle getirilmesi amaçlanan projenin yürütücüsü Üniversite Genel Sekreteri Dr. Zeynep Görmezoğlu, eş yürütücüsü ise Rektör Prof. Dr. Rümeyza Kazancıoğlu’dur. İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA) tarafından desteklenen proje, Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü ortaklığı ile Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi Genel Sekreterliği ve bağlı idari birimleri tarafından 1 Ekim 2018 - 31 Mart 2020 tarihleri arasında yürütülerek başarıyla tamamlanmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, bu yazının yazılma amacı 2020 yılının Mart ayında yayınlanan “Bezmîâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu” nun tanıtılmasıdır. Bu kataloğun yazarları,

Geliş Tarihi/Received: 5.08.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 2.10.2021

belirtilen projede aktif rol alarak bu eseri meydana getirmişlerdir. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu'nu tamamlayıcı nitelikteki katalogun içerisindeki eserler; “Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi Muamelat Defterleri”, “Hat Levhaları”, “Kitaplar”, “Tablo, Albüm ve Fotoğraflar”, “Belgeler, Reçeteler”, “Tıbbî Araç-Gereç ve İlaçlar”, “Yemek ve Mutfak Araç, Gereçleri” ve “Muhtelif Eşya” başlıkları altında sıralanmaktadır.

Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi Muamelat Defteri

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki 1856-1926 yıllarına ait 59 adet Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi Muamelat Defteri, söz konusu proje kapsamında Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi'ne devredilmiştir. Katalogda Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi Muamelat Defteri başlığı altında 26 adet hasta kayıt-kabul ve tereke, sekiz adet hasta vukuat çizelgeleri ve yevmiye jurnali, sekiz adet ecza sarfiyat defteri, 16 adet hastanenin genel gider ve iki adet giden evrak müsvedde defterleri bulunmaktadır. Tümü Osmanlı Türkçesi ile yazılan defterler, defter adı, konu, tarih, kâtip, yazı, cilt, sayfa sayısı, ölçü, koleksiyon envanter numarası üstverileri kullanılarak detaylı olarak kataloglanmıştır.

Hat Levhaları

Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu'nda, Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi'nin camiinden intikal ettiği tahmin edilen 14 adet hat levhası bulunmaktadır. Katalogda hat levhaların sıralaması yapılırken “besmele” ile başlanmış, Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler veya âyetlerden bölümler içeren hatlar hakkında Kur'ân-ı Kerîm'deki âyet sırasına sadık kalınarak bilgi verilmiştir. Koleksiyondaki hat levhalarının kâtipleri arasında Sultan Abdülmecid, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Sâmî Efendi, Hulûsi Efendi, Mehmed Nuri Sivasî, Selahaddin, Halim Özyazıcı ve Sadi Belger gibi önemli isimler bulunmaktadır. Koleksiyonda bulunan birkaç levhanın kâtibi ise tespit edilememiştir. Tanımlama sırasında hat levhaların Türkçe anlamlarına da yer verilmiş, hattat, tanım, ölçü, koleksiyon envanter numarası üstverileri kullanılmıştır.

Kitaplar

1913 yılında Laboratuvar Şefi Dr. Mehmet Kâmil Berk'in girişimiyle Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi'ne bir kütüphane kurulmuştur. Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi Darü'l-kütübü isimli bu kütüphanedeki kitapların çoğu, zamanında hastanede görev yapan/çalışan doktorlar/hekimler tarafından bağışlanmıştır. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu'na bu kütüphaneden intikal eden 69 adet kitabın tamamı kataloglanıp sayısallaştırılmıştır. Kitaplar kataloglanırken çeviren, yayın bilgisi, fiziksel nitelik, dil, konu, koleksiyon envanter numarası, notlar isimli üst veriler kullanılmıştır. Ayrıntılı tanımlama yapıldığı görülen katalogda, kitapların hem orijinal dildeki isimlerine hem de bu isimlerin Türkçe ve İngilizce çevirilerine yer verilmiştir. Kitapların üzerindeki mühürler, el yazısı notlar ve kitap hakkındaki çeviri bilgileri, notlar üst verisi alanında tanımlanmıştır. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Katalogu'nda bilgileri verilen kitapların büyük bir kısmı Osmanlı Türkçesi'dir. Ancak birkaç tane Arapça, İngilizce, Fransızca kitap bulunmaktadır. Az sayıda olan farklı dildeki bu kitaplar, sözlük veya dil bilgisi kitaplarıdır. Katalog incelendiğinde, koleksiyonda bulunan kitapların büyük bölümünün tıp bilimi ile alakalı olduğu görülmekteyse de aralarında felsefe, kimya, dilbilgisi, edebiyat, zooloji, botanik, ziraat konulu kitaplar da yer almaktadır. Kitapların bir tanesi yazma, diğerleri ise matbu eserdir.

Tablo, Albüm ve Fotoğraflar

Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu'nda bulunan bir adet tablo, 96 fotoğraflık bir albüm ve sekiz adet fotoğraf, bu başlık altında tasnif edilmiştir. Sultan II. Abdulhamid'in yağlıboya tablosu, ressam, açıklama, ölçü ve envanter numarası üstverileri ile tanımlanmıştır.

Tablo, Albüm ve Fotoğraflar başlığı altında tasnif edilen bir diğer arşiv malzemesi de hastanede çalışan bir hekimin 1921'de hastane başhekimine takdim ettiği bir fotoğraf albümüdür. Albüm, hastane binası, bahçesi, klinikler, ameliyathane, eczane, kütüphane gibi mekânların yanı sıra hastane personeli ve hastalarının fotoğraflarını ihtiva etmektedir. Fotoğrafların altında mekânların ve kişilerin isimleri el yazısı ile yazılmıştır. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Katalogu'nda

fotoğrafların altına rika yazı ile Osmanlı Türkçesi olarak yazılan bu ifadelerin transkripsiyonlarına yer verilmiştir. Ayrıca albümün fiziksel özellikleri hakkında da bilgi verilmiştir.

Bu başlık altında tanımlanan bir diğer görsel malzeme ise fotoğraflardır. Bu fotoğraflar içerisinde yalnızca hastanenin mekân ve çalışanlarının değil, İstanbul'un çeşitli semtlerinin de görüntüleri bulunmaktadır. Fotoğraflar, açıklama, ölçü ve koleksiyon envanter numarası üst verileriyle tanımlanmış; her bir fotoğrafın altında tarih ve başlık bilgisi verilmiştir.

Belgeler, Reçeteler

Koleksiyon içerisindeki en önemli belgelerden bir tanesi, Osmanlı diplomatiğinde padişah tarafından bir memuriyete tayin, bir gelirden tahsis, bir şeyin kullanılma hakkı, bir imtiyaz veya muafiyetin verildiğini gösteren ve üzerinde veren padişahın tuğrasını taşıyan berat türündeki belgedir (Kütükoğlu, 2013, s.124; Gökbilgin, 1992, s. 85). Katalog içerisinde hem içeriği hem de fiziksel özellikleri tanımlanan bu berat, 13 Şaban 1310 [2 Mart 1893] yılında Sahra-yı Hümayun Hayvan Ambarı Müdürü es-Seyid Mustafa Mazhar Bey bin Seyyid Mehmed Salih Bey'e, II. Abdülhamid tarafından verilmiştir. Söz konusu berat, süpürülmesi büyük bir şeref olarak kabul edilen Mekke'deki Harem-i Şerif'e ferraş atanması ile ilgilidir. Feraşet Beratı, koleksiyona Prof. Dr. Nuran Yıldırım tarafından bağışlanmıştır.

Resim 1. Feraşet Beratı

Koleksiyonda Vakıf Gureba Hastanesi'nden verilen reçeteler de bulunmaktadır. 1928-1946 tarihleri arasında verilmiş 21 adet reçete, antet, doktor, hasta, tarih, eczane mührü, koleksiyon envanter numarası üstverileriyle tanımlanmıştır.

Tıbbi Araç-Gereç ve İlaçlar

Koleksiyonda, Tıbbi Araç-Gereç ve İlaçlar başlığı altında 20 adet porselen, üç adet cam, iki adet piring havan ve havan eli, üç adet 2000 cc, iki adet 500 cc ve bir adet 250 cc olmak üzere altı adet porselen ölçü kabı; timsah şeklinde iki adet metal mantar sıkacağı, farklı ölçülerde beş eczane terazisi, iki terazi, içinde dirhemleriyle birlikte altı ahşap dirhem kutusu, iki mikroskop, her biri kutuları içerisinde yedi adet cam enjektör, iki ayrı kutu içinde muhafazalı hipodermik iğneler, bir afyon tozu paketi, bir stetoskop, 10 adet eldon kartı¹, bir tane ağız-boğaz kontrol ışığı ve kutusu, eter şişesi ve kutusu, iki kutu Caffeine with sodium Benzoate (ilaç), bir kutu Persantin (ilaç), bir kutu Allinoal "Roche" (ilaç), bir kutu Wound tablets (ilaç), bir kutu Comprimés de Plasmochine simple

¹ Eldon Kartı, ileri tipleme yöntemiyle kan grubunu belirlemek için evrensel olarak kullanılan kurutulmuş antikör sera Anti-A, Anti-B ve Anti-Rh ile özel olarak işlenmiş ve empenye edilmiş olarak gelen patentli bir test kartı cihazıdır. Bu kit, tıbbi geçmişler ve acil durumlar için kalıcı bir Kan Grubu Kayıt Kartı oluşturur.

(ilaç), içerisinde çeşitli ilaç ampulleri bulunan ampul kutusu, kutularıyla birlikte iki tane sterilize jelatin ampülü, plastik kutu içerisinde iki plastik çubuk ve metal ampul testeresi, üzerinde “Individual Chemical Prophylactic Packet” yazılı boş bir ambalaj, bir tane koledok dilatasyon ve taş buji seti, bir tane suni solunum için kullanılan plastik tüp bulunmaktadır. Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi’nde yatan hastaların ilaçlarını hazırlayan hastane eczanesinden kalan bu obje ve ilaçlar, profesyonel fotoğrafları çekilip, ölçüleri alınarak Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu’nda tanımlanmışlardır.

Yemek ve Mutfak Araç Gereçleri

Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu’nda, mutfağında hem personel hem de hastalar için yemek pişen Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi’nden kalma mutfak araç gereçleri de bulunmaktadır. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu’nda, Yemek ve Mutfak Araç Gereçleri başlığı altında bulunan, ölçüleri aynı olmakla beraber, üzerlerine farklı tarihler yazılı 15 adet kalaylı bakır yemek tepsisi, iki tane kalaylı bakır sahan, bir tane kalaylı bakır tas, bir tane çift kulplu bakır kazan, ölçüleri farklı iki tane tek kulplu bakır kazan, bir tane kulpsuz bakır kazan, üzerinde sülüs yazı bulunan porselen yemek tabakları ve bir adet metal şekerlik fotoğrafları çekilip, ölçüleri alınarak tanımlanmıştır.

Muhtelif Eşya

Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu’nda, Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi’nin hünkâr mahfilinden kalmış olduğu düşünülen arusek sedefli, kadife bir adet üçlü, iki adet tekli sandalye, bir adet markizden oluşan oturma grubu, çalışma masası, komodin, sehpa, barok masa saati ile hastane camiinden kaldığı zannedilen büyük boy ahşap rahle bulunmaktadır. Bir adet duvar saati, pirinç mangal, pirinç gaz lambaları, şamdan ve mumluklar, duvar lambaları, daktilolar, projektör, radyo ve hastanenin ismi yazılı levhalar, ölçüleri alınarak Muhtelif Eşya başlığı altında tanımlanan diğer objelerdendir.

Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu içerisinde yer alan ve arşiv standartlarına göre tanımlanan obje, belge ve efemeralar önemli tarihi kaynaklardır. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi bünyesinde bulunan tüm bu tarihi kaynaklar, Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu adı altında toplanmış olup, proje süreci kapsamında 2019 yılında Kültür Bakanlığı tarafından tescillenerek Koleksiyonerlik Belgesi almaya hak kazanmıştır. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu, bugün halen üniversitenin Rektörlük binası holünde sergilenmektedir. Koleksiyonu tamamlayan bir kaynak olan Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu’nun, araştırmacılara aradıkları bilgileri bulmalarında büyük kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu içerisinde görselleri verilerek tanımlanan her bir malzeme, Gurebâ-yi Müslimîn Hastanesi’nin tarihine katkılar yapacak bilgiler içermektedir. Söz konusu eserler; tıp tarihi, eczacılık tarihi, hastane tarihi, yemek tarihi, fitoterapi tarihi ve sosyal tarih çalışan akademisyenler, lisans, yüksek lisans, doktora öğrencileri, yerli ve yabancı araştırmacılar, tarihçiler, müzeciler, edebiyatçılar, sanat tarihçileri ve bilgi ve belge yöneticileri için son derece önemli ve orijinal kaynaklardır.

Kaynakça

Gökbilgin, M. T. (1992). *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*. Enderun Kitabevi: İstanbul.

Kütükoğlu, M. (2013). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. Türk Tarih Kurumu: Ankara.

Yıldırım, N., Yalçinkaya, Ö. (2020). *Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Koleksiyonu Kataloğu*. İstanbul: Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Yayınları.

Dr. Öğr. Üyesi Elif YILMAZ ŞENTÜRK

Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

elif.yilmaz@marmara.edu.tr

<https://0000-0002-1499-9535>